

سؤال صدیق مکرم حجة الاسلام آقای سید محمد رضا ابطحی زید عزه:

سلام علیکم

لطف بفرمایید در رابطه با دلیل فقهی:

۱- مقدار فاصله امام و مأموم

۲- وبالا و پایین بودن امام و مأموم دلیل علمی بحث را ارائه بفرمایید.

ممنون از پاسخ های علمی و استدلالی شما

جواب:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد وآله ولعنة الله على أعدائهم أجمعين

و علیکم السلام ورحمة الله وبرکاته

اما بعد؛ مقدار فاصله موقف امام جماعت با محل سجده مأومین و میان صف های جماعت (موقف سابق تا مسجد لاحق) نباید دور باشد مگر نهایتاً به قدر یک قدم طبیعی شخص متوسط و یا مقدار سجده گاه سجده کننده تا سرانگشتان شصت او، به دلیل این که؛

یکم: اصل قوام نماز جماعت به اجتماع مصلین است عرفاً و شرعاً، و عدم فاصله معتد به از مسافت، بناء و نهر، دوم: بلکه اصول انعقاد نماز جماعت که توقیفی است،

سوم: عدم معهود بودن غیر آن بلکه معهودیت خلاف آن،

چهارم: و سیره متّصله متشرّعين

پنجم: و صحیحه زرارة از امام محمد باقر علیه السلام؛

الكافي: جلد ۳ صفحه ۳۸۵ حدیث ۴- علي بن إبراهيم، عن أبيه، عن حماد بن عيسى، عن حريز، عن زرارة،

عن أبي جعفر عليه السلام قال:

إِنْ صَلَّى قَوْمٌ وَبَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْإِمَامِ مَا لَا يُتَخَطَّى فَلَيْسَ ذَلِكَ الْإِمَامُ لَهُمْ بِإِمَامٍ، وَأَيُّ صَفٍّ كَانَ أَهْلُهُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ إِمَامٍ وَبَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الصَّفِّ الَّذِي يَتَقَدَّمُهُمْ قَدْرًا مَا لَا يُتَخَطَّى فَلَيْسَ تِلْكَ لَهُمْ، فَإِنْ كَانَ بَيْنَهُمْ سُتْرَةٌ أَوْ جِدَارٌ فَلَيْسَتْ تِلْكَ لَهُمْ بِصَلَاةٍ، إِلَّا مَنْ كَانَ مِنْ حِيَالِ الْبَابِ ...

قال: و قال أبو جعفر عليه السلام:

يَتَّبِعِي أَنْ يَكُونَ الصُّفُوفُ تَامَةً مُتَوَاصِلَةً بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، لَا يَكُونُ بَيْنَ صَفَّيْنِ مَا لَا يُتَخَطَّى، يَكُونُ قَدْرُ ذَلِكَ مَسْقَظَ جَسَدِ الْإِنْسَانِ.^۲

البته لازم نیست مأومین از همه جوانب و یا دو جانب اتصال داشته باشند بلکه آن مستحب است چنانکه

امام علیه السلام فرمود: يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ الصُّفُوفُ تَامَةً مُتَوَاصِلَةً بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، بلکه از یک جانب کفایت می‌کند.

ششم: إجماع منقول و محصل چنانکه در التنقیح الرائع جلد ۱ صفحه ۲۷۲ و التذکره علامه جلد ۴ صفحه ۲۵۱ و مدارک الأحکام و الذخیره و المفاتیح و غنیة النزوع و غیر آن‌ها است.

در نماز جماعت نباید بین امام و مأموم، و بین مأومان و نیز بین صف‌های جلو و عقب فاصله زیاد و غیر متعارف باشد، مگر آن‌که - در صورت نخست - مأوم در صفی باشد که افراد تا امام متصل به یکدیگرند.^۳ جواب سؤال ۲- اگر در زمین وسیع و غیر کوهستانی که گاهی پستی و بلندی دارد حدّ اقل ۱ انگشت و تا ۴ انگشت و یا به قدر یک وجب معمولی امام جماعت بالاتراز مأومین باشد بنابر صحیح زراة در من لا یحضره الفقیه بلا اشکال است.

بنابر ضرورت فقه، به صورت مساوی بودن امام جماعت با مأومین در ارتفاع، نماز جماعت منعقد می‌شود و صحیح است، اما در زمینی چون کوهستان اگر سرایشی آرامی باشد غیر معتدّ به به نظر عرف متشرّعین نیز بلا اشکال است، لکن اگر ارتفاع دفعی باشد مانند سکو و دکان و طبقات فوقانی نماز جماعت منعقد نمی‌شود و اگر اقتدا شود نماز باطل است.

بنابراین اگر ارتفاعی هست نباید دفعی باشد و به قدر یسیر و حدّ اکثر یک وجب آن‌هم تدریجی و انحداری باشد و گرنه جماعت منعقد نمی‌شود...

به دلیل؛

یکم: مشهور منقول بلکه إجماع إمامیه چنانکه علامه حلّی در کتاب مختلف الشیعة جلد ۳ صفحه ۹۰ گفته، بلکه تحصیلاً چنانکه در کتاب المهدّب البارع جلد ۱ صفحه ۴۶۳ و غیره که نفی خلاف کرده‌اند، و علامه حلّی در کتاب التذکره نسبت به علماء شیعه داده که مشعر به ادّعیای إجماع است.

دوم: همچنین به دلیل نصّ: موثّقهُ عَمَّارُ سَابَاطِيّی در الکافی و من لا یحضره الفقیه؛

الکافی: جلد ۳ صفحه ۳۸۶ حدیث ۹- أحمد بن إدريس و غیره، عن محمد بن أحمد، عن أحمد بن الحسن بن عليّ، عن عمرو بن سعيد،

عن مصدّق بن صدقة، عن عَمَّارِ السَّابَاطِيّی، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: سألته عن الرجل يصليّ بقوم و هم في موضع أسفل من موضعه الذي يصليّ فيه؟ فقال:

إِنْ كَانَ الْإِمَامُ عَلَى شِبْهِ الدُّكَّانِ أَوْ عَلَى مَوْضِعٍ أَرْفَعَ مِنْ مَوْضِعِهِمْ لَمْ يَجْزُ صَلَاتُهُمْ، وَإِنْ

كَانَ أَرْفَعَ مِنْهُمْ بِقَدَرٍ أَصْبَعَ أَوْ أَكْثَرَ أَوْ أَقَلَّ إِذَا كَانَ الْإِرْتِفَاعُ بِبَطْنٍ مَسِيلٍ؛

فَإِنْ كَانَ أَرْضًا مَبْسُوطَةً أَوْ كَانَ فِي مَوْضِعٍ مِنْهَا إِرْتِفَاعٌ فَقَامَ الْإِمَامُ فِي الْمَوْضِعِ الْمُرْتَفِعِ وَقَامَ مَنْ خَلْفَهُ

أَسْفَلَ مِنْهُ وَالْأَرْضُ مَبْسُوطَةٌ إِلَّا أَنَّهْمُ فِي مَوْضِعٍ مُنَحْدَرٍ؟

قال: لا بَأْسَ!

قال: وَ سِئْلَ فَإِنْ قَامَ الْإِمَامُ أَسْفَلَ مِنْ مَوْضِعٍ مَنْ يُصَلِّي خَلْفَهُ؟ قال: لا بَأْسَ.

وقال:

إِنْ كَانَ رَجُلٌ فَوْقَ بَيْتٍ^۸ أَوْ غَيْرِ ذَلِكَ دُكَّانًا كَانَ أَوْ غَيْرُهُ وَ كَانَ الْإِمَامُ يُصَلِّي عَلَى الْأَرْضِ أَسْفَلَ مِنْهُ، جَازَ لِلرَّجُلِ أَنْ يُصَلِّيَ خَلْفَهُ، وَ يَقْتَدِيَ بِصَلَاتِهِ، وَإِنْ كَانَ أَرْفَعَ مِنْهُ

بِشَيْءٍ كَثِيرٍ^۹.

و نیز موثقه دیگر عمار سابطی در

تهذیب الأحکام: جلد ۳ صفحه ۵۳ باب ۳ حدیث ۱۸۳ - ۹۵ - سعد بن عبد الله، عن أحمد بن الحسن، عن عمرو بن سعيد، عن مصدق بن صدقة، عن عمار قال: سألت أبا عبد الله عليه السلام عن الرجل يصلي بالقوم و خلفه دارٌ فيها نساءٌ هل يجوز لهنَّ أن يصليهن خلفه؟ قال:

نَعَمْ إِنْ كَانَ الْإِمَامُ أَسْفَلَ مِنْهُنَّ.

قلت: فَإِنْ بَيْنَهُنَّ وَ بَيْنَهُ حَائِطٌ أَوْ طَرِيقٌ؟ فقال: لا بَأْسَ.

و روایت محمد بن عبد الله از امام علی الرضا علیه السلام:

تهذیب الأحکام: جلد ۳ صفحه ۲۸۲ باب ۲۵ حدیث ۸۳۵ - ۱۵۵ - عنه (محمد بن أحمد بن يحيى - معلق)، عن محمد بن عيسى، عن صفوان، عن محمد بن عبد الله، عن الرضا عليه السلام قال: سألت عن الإمام يصلي في موضع و الذين خلفه يصلون في موضع أسفل منه أو يصلي في موضع و الذين خلفه في موضع أرفع منه؟ فقال:

يَكُونُ مَكَانُهُمْ مُسْتَوِيًّا.

قال: قلت: فيصلي وحده فيكون موضع سجوده أسفل من مقامه؟ فقال:

إِذَا كَانَ وَحْدَهُ فَلَا بَأْسَ.

و اما اگر مأموم بالاتراز امام جماعت باشد هر چند در طبقات فوقانی باشد جائز است و برآن ادعای إجماع امامیه شده است: در ریاض المسائل گوید: بل لا أجد فيه خلافاً، و در منتهی المطلب و الذخيرة به علماء نسبت داده است، و در مدارک الأحکام به قطع اصحاب نسبت داده که مشعر به إجماع است و در الخلاف و التنقيح صریحاً دعوی إجماع نموده اند. این بود دلائل و آنچه را که درباره این دو مسئله به نظر رسید، و برخی از اقوال شاذّ فاقد اعتبار نیز ذکر شده که فقهاء امامیه در کتب مفصله فقهیه درباره آن ها بحث کرده اند که می توان به آن ها مراجعه نمود، و الله العالم.

وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
عَشِيَّةُ الْأَحَدِ أَخْرَجَ الْأَصْبَحَ ١٤٤٢ مَدِينَةُ قَمِ الْمَقْدَسَةِ عَشَّ آلَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ
عَبِيدُهُمُ الشَّيْخُ حَيْدَرُ حُسَيْنِ حَيْدَرِ التَّرْبِيِّ الْكَرْبَلَائِيِّ

- ١ - في الفقيه: «بينهم» بدون الواو.
- ٢ - و در: تهذيب الأحكام: جلد ٣ صفحه ٥٢ حديث ١٨٢.
- و در من لا يحضره الفقيه: جلد ١ صفحه ٣٨٦ حديث ١١٤٤ به صورت مرسل، تا: «مقتدياً بصلاة من فيها صلاة» با اندک اختلاف و زیادت در آخرش.
- الوافي: جلد ٨ صفحه ١١٩٠ حديث ٨٠٢٣، وسائل الشيعة: جلد ٨ صفحه ٤٠٧ ذيل حديث ١١٠٣٣، و صفحه ٤١٠ ذيل حديث ١١٠٣٩.
- ٣ - جواهر الكلام جلد ١٣ صفحه ١٧١.
- ٤ - در من لا يحضره الفقيه: « بقطع سيل». و در التهذيب: «منهم بقدر شبر» در هر دو به جای «ببطن مسيل».
- و در مرآة العقول: «قوله عليه السلام: ببطن مسيل، في بعض نسخ التهذيب: إذا كان الإرتفاع منهم بقدر شبر، وفي بعضها: بقدر يسير، ولعله على نسخته، ثم الكلام عند قوله: شبر، أو يسير، والجزء محذوف، أي جاز، فقوله: فإن كان، إستيناف الكلام لبيان ما إذا كان الإرتفاع تدريجياً لا دفعياً. ويمكن أن يكون قوله: فإن كان، معطوفاً على قوله: وإن، يكون قوله: فلا بأس - كما في بعض نسخ الفقيه - جزاءً لهما، أو قوله: قال: لا بأس، متعلق بهما. و في بعض نسخ الفقيه هكذا: إذا كان الإرتفاع بقطع سيل، فالمراد: إذا كان الإرتفاع ممّا يتخطى، و الجزء محذوف».
- ٥ - در الوافي والفقيه و التهذيب: «وكان».
- ٦ - در الوافي والفقيه: «فلا بأس به» بدل «قال: لا بأس».
- ٧ - در التهذيب: «وإن كان الإمام في» بدل «فإن قام الإمام».
- ٨ - در التهذيب: «سطح».
- ٩ - و تهذيب الأحكام: جلد ٣ صفحه ٥٣ باب ٣ حديث ٩٧ روى محمد بن يعقوب، عن أحمد بن إدريس، ... و من لا يحضره الفقيه: جلد ١ صفحه ٣٨٧ حديث ١١٤٦ - و قال عمار بن موسى: سئل أبو عبد الله عليه السلام عن الإمام يصلي وخلفه ...